

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ

UZUN TEZ

ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KAYBEDENLERİN VE KAZANANLARIN ÖYKÜSÜ: YAZA YOLCULUK

Danışman Öğretmen: N. Tuhfe Toçoğlu Akgül

Öğrencinin Adı: Buket

Öğrencinin Soyadı: Boz

IB Numarası: D1129-083

Sözcük Sayısı: 3985

Araştırma Konusu: Tomris Uyar'ın *Yaza Yolculuk* adlı yapıtındaki öykülerde, figürlerin “özgürlük” kavramıyla olan bağları ve bu bağın figürler üzerindeki etkisi nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı Türkçe A dersi kapsamında hazırlanan bu tezde, Tomris Uyar'ın *Yaza Yolculuk* adlı yapıtındaki öykülerde “özgürlük” kavramının öykü figürleri ile olan bağları ve bu bağı oluşturan neden ve sonuçlar incelenmiştir. Tomris Uyar'ın yapıtında bu kavram ve konunun incelenmesinin sebebi, incelenen her öyküde olayların “özgürlük” kavramı çevresinde gerçekleşmesidir. Bu çerçevede yapıt, özgürlüklerin zamanla kaybedilmesi ve özgürlüklerin zamanla kazanılması olarak iki başlık altında ele alınmıştır. Bu bağlamda ele alınan öykülerde, figürlerin özgürlüklerini kaybetme ve kazanma sebepleri sorgulanmış, özgürlük kavramının figürler için ifade ettiği değerler araştırılmış, kaybetme ve kazanma sonucunda figürlerin içinde buldukları son durum irdelenmiştir. Öyküler bu başlıklar altında incelendiğinde, figürler için “özgürlük” kavramının temelini toplumun baskıları ve dayattığı kalıplaşmış zorunluluklar ve bu baskı ve zorunluluklardan kaçışın oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Bu kaçış ise figürlerin özgürlüklerini kaybetmesi ya da kazanmasıyla sonuçlanmıştır.

(Sözcük Sayısı: 131)

İÇİNDEKİLER

A.GİRİŞ.....	4
B. ÖZGÜRLÜĞÜN ZAMANLA KAYBEDİLMESİ.....	4
C. ÖZGÜRLÜĞÜN ZAMANLA KAZANILMASI.....	11
D. SONUÇ.....	15
E. KAYNAKÇA.....	18

Araştırma Konusu: Tomris Uyar'ın *Yaza Yolculuk* adlı yapıtındaki öykülerde, figürlerin “özgürlük” kavramıyla olan bağları ve bu bağın figürler üzerindeki etkisi nasıl ele alınmıştır?

A.GİRİŞ

Bireylerin kendi başlarına verdikleri kararlar, uygulamaya soktukları eylemler ve kişisel görüşleri, başka kişileri etkilemedikleri sürece, onların özgürlük alanını oluşturur. Kimi zaman bu özgürlükler, bireylerin içinde buldukları kişisel sıkıntılar veya toplumsal gerekliliklerden dolayı kısıtlanır kimi zaman ise özgürlüklerin kısıtlanmasının aksine bir hücreyi andıran hayatlardan sıyrılıp özgürlüğe kavuşulduğu görülür. Tomris Uyar'ın *Yaza Yolculuk* adlı yapıtında her figür, gerek bireysel veya toplumsal gerekse fiziksel veya ruhsal anlamda, özgürlük kavramını hayatlarının merkezine almış durumdadır. Bu çalışmada, figürlerin sahip oldukları özgürlüğü zamanla neden kaybettikleri ve özgürlüğü olmayan figürlerin yine zaman içinde özgürlüğü nasıl kazandıkları anlatılacaktır.

Özgürlük kavramının zamanla kaybedilen ve zamanla kazanılabilen bir kavram olduğu görülmektedir. Yapıtın başlığında görüldüğü gibi figürler, yaptıkları “yolculuklar” ile özgürlüklerini kaybetmekte ya da ona kavuşmaktadırlar. “Yolculuk” kavramının yalnızca mekân değil, içinde bulunulan konumun değişmesi anlamına geldiği de söylenilebilir; çünkü öykü karakterleri, hayatlarındaki bu mekân ve konum değişiklikleri nedeniyle özgürlük kavramı ile olan kaybetme ya da kazanma bağlarına sahiptirler.

Bu çalışma, figürler üzerinden özgürlüklerin zamanla yitirilmesi ve zamanla kazanılması şeklinde iki ana başlık olarak incelenecektir. Özgürlüklerin kaybedilmesinin figürlerin kişisel tercihlerinden dolayı değil, toplumsal normlar ya da zamanın akışı gibi bireyin kontrol edemediği etmenlerden kaynaklanıyor olması değerlendirilecektir. Özgürlüklerini kaybeden figürlerin ise dayatılan toplumsal baskıları aşarak özgürlüğe sahip oldukları üzerinde durulacaktır. Bu değerlendirmeler yapılırken, figürlerin yaptıkları konum ve mekân değişiklikleri ve bu değişikliklerin figürler üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

B. ÖZGÜRLÜĞÜN ZAMANLA KAYBEDİLMESİ

Toplumun figürler üzerindeki çeşitli dayatmaları figürlerin ellerinde olanı kaybetmelerine sebep olmuştur. Buna ek olarak figürler, kontrol edemedikleri zamanın akışının getirdiği yaşanmışlıkla da geçmişte sahip oldukları pek çok şeye şimdi sahip

olmadıklarını fark etmişlerdir. *Kalenin Bedenleri*, *Küçük Kötülükler* ve *Düzbeyaz Bir Çağrı* öykülerinde figürler için korunma isteği, gençlik, zenginlik ve kuralsızlık anlamına gelen özgürlük kavramının zamanla nasıl kaybedildiği anlatılmaktadır.

Kalenin Bedenleri başlıklı öyküde, geçmişinde özgür olan bir kadının, Münih, Belçika, Şikago ve Mardin'e yaptığı yolculuklar sırasında tanıştığı figürler üzerinden özgürlüğün yok olması anlatılmaktadır. Odak figürün yolculuklarıyla anlatılan özgürlüğünü kaybediş sürecinde öncelikle şimdiki zamana ait bir fotoğraf okura sunulmakta, daha sonra geriye dönüş teknikleriyle şimdiki zamanki haline nasıl geldiği anlatılmaktadır.

Öyküde odak figüre “sen” diliyle seslenen bir anlatıcı olduğu görülmektedir. Seslenen bu anlatıcının odak figürün iç sesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu iç sesle figür, kendini özne konumundan nesne konumuna geçirmektedir. Böylece yaşanılanlara nesnel bir gözle bakılarak figüre bir şeyler fark ettirilmeye çalışılmaktadır. Anlatıcı, bir izlek olan “*Kaytarma!*” sözünü tekrarlayarak odak figüre geçmişini ve özellikle on üç yaşını hatırlatmaktadır: “*En iyisi kendi on üç yaşını anımsa*” (26). Kaytarmak, odak figürün algısında, bulunulan ortamdan uzaklaşmak anlamına gelmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki odak figür şimdi hoşnut olmadığı bir konumdadır ve bu konumdan bir sıyrılma olarak on üç yaşına dönmek istemektedir.

Geriye dönüşlerle anlatılan on üç yaşında figür, Münih'e yolculuk yapmaktadır. Yolculuklar kişilerin benliklerini sorguladıkları, yaşadıklarını ve ileride neler yapacaklarını düşündükleri molalar olarak algılanabilir. Odak figürün böyle bir mola sırasında Münih'e giderken, “*hiç kısırılmamış bir yeryüzü serserisi*” (27) şeklinde betimlenen ve hiçbir uzama, kişiye ve nesneye bağlı kalmayarak “özgür” olan bir erkek figürle karşılaşması, odak figürün de özgürlük kavramını şekillendirmiştir. Daha önce anlamını bilmediği özgürlük duygusuna odak figür, bu tren yolculuğundaki yolcu sayesinde tanık olmuştur.

On üç yaşında özgürlüğü zihninde şekillendiren odak figür on dört yaşından sonra kendine kısıtlamalar getirmeye başlar. Bu kısıtlamanın sebebi, odak figürün on dört yaşında ailesiyle gittiği bir tatilde yaşadığı karşılıksız aşktır. Bu aşk ona bu duygunun kendisine getirdiği özgürlük duygusunun “*geçici*” olduğunu fark ettirir: “*Ama bu duygunun geçici olduğunu o yaşta bile biliyordun, seziyordun, sonuçlarını da*” (28). Böylece odak figür aşktan kaçmak için duygularını hiçe sayarak kendisini kısıtlar.

Odak figürün bir sonraki yolculuğu Belçika'yadır ve figür, bu yolculuğunda orta yaşlı olduğunu okuyucuya gösteren bir okuma gözlüğü takmaktadır. Anlatıcı, trenin kompartımanına giren odak figürün bir arayış içinde olduğunu belirtir: "*Koltuklardan birinde üç şişe şarap duruyordu, iki paket de Gauloise, o kadar. Tek ipuçları bunlardı ve sen o vagonu seçti.*" (27). Bu ifadelerde anlatıcının bir "o" kişisinden bahsettiği görülmektedir. Bahsedilen "o", odak figürün Münih yolculuğu sırasında tanıştığı "özgür" erkektir. Münih yolculuğu sırasında erkek figür, odak figüre, "*Verdiğiniz nefis sigaraya karşılık şu şarabı almaz mıydınız*" (27) diye sormuştur. Odak figürün dikkatini "sigara" ve "şarap" nesnelere, Münih'ten sonraki yolculuklarında da çekmiş olması, bu nesnelere odak figüre "özgür" erkek figürünü hatırlatmasından kaynaklıdır. Odak figürün içinde bulunduğu arayış, onun özgürlüğünü kaybetmeye başladığını göstermektedir.

On dört yaşından itibaren kendisini kısıtlayan sonra aradığı özgürlüğü bulmak için tekrar yola çıkan odak figür, tüm arayışlarına rağmen, özgürlüğü kısıtlanmış olan bir erkek figüre ilgi duymuştur: "*özgürlüğüme tutsağım*" (28) diyen erkek figür Münih'teki erkek figüre göre daha kısıtlanmış bir özgürlük tablosu çizmiştir. Çünkü bu figür Münih yolculuğunda karşılaştığı erkek figürün özgürlük hakkındaki düşüncesi gibi "kısıtlanmamış" olarak değil, kendisi tarafından "tutsak" olarak betimlenmiştir. Odak figürün kendini sınırlandırmaya başladıktan sonra karşılaştığı ilk erkek figürün özgürlüğü "tutsaklıkla" anlatması, odak figürün de zaman içinde kendi özgürlüğünü şekillendiren "tutsaklığa" takılı kalarak özgürlüğünü kaybettiğini göstermektedir.

Odak figürün seyahat ettiği bir sonraki uzam Şikago'dur. Bu uzamda odak figürün dikkatini, zenci bir kadın ve onun yaptığı tuvalet temizliği işi çekmektedir. "*dev*", "*kocaman*", "*ürkütücü*" gibi sıfatlar zenci kadını temsil ederken, "*bembeyaz*", "*pırl pırl*" gibi sıfat ve ikilemeler zenci kadının yaptığı işin temizliğine ve mükemmelliğine gönderme yapmaktadır. Bu sıfat ve ikilemeler zenci kadın ve yaptığı iş arasında bir kutupluluk yaratmaktadır. Odak figürün algısı, zenci kadının görüntüsü ve sosyal konumu ne olursa olsun işi mükemmel bir şekilde yaparak özgürleşebildiği yönünde şekillenmiştir.

Öyküde Afro-Amerikan tarihine kısa bir gönderme yapılarak zencilerin özgürlüklerini kaybedişleri ve onu kazanma çabalarına değinilmiştir. Odak figürün Şikago'da etkilendiği kişinin özgürlüğü kısıtlanmış bir zenci olması odak figürün özgürlüğe verdiği önemi göstermektedir.

Zenci kadın için işini mükemmel yapmak bir çıkış yolu olsa da, içinde bulunduğu sosyal konumdan ve zenci tenden kurtulamayacağı bir gerçektir. Odak figür ise kendisini zenci kadınla özdeşleştirmektedir. Bu özdeşleştirme figürün, bir sonraki uzam olan Mardin’de yaşayacağı soyutlanma ve sıkıştırılmaya karşı vereceği tepkinin sebebine bir temellendirme niteliğindedir ve bu kendisi ile zenci kadının sosyal ve beyazlar tarafından hor görülmesi arasında bir koşutluk kurmaktadır.

Odak figür 32 yaşına geldiğinde evlenmek için Mardin’e gider ve burada çevresine karşı bir yabancılik çeker. Bu yabancılik alıştığı kültür ve dilin, Mardin kültür ve dilinden farklı olmasından kaynaklıdır. Fakat figürün bu duruma umutlu baktığı görülmektedir: *“buranın bir yerlisi sayılacağını, benimseneceğini umduğu günlerde [vardı]”* (24). Fakat odak figürün yaşadığı yabancılik yerini zamanla toplum tarafından kısıtlanmaya bırakır ve bu durum figürün umudunun sönmesine sebep olur: *“Onu, odasına kapatıyorlar, erdemleriyle arasına aşılabilir bir uzaklık koyup yargılıyorlar”* (25). Figür, küçük bir şehir olan Mardin’de kimseyle konuşamamıştır ve bu durum onu kısıtlamıştır. *“odasına kapatılmak”* ifadesiyle odak figürün yalnızca ruhsal değil fiziksel olarak da kısıtlandığı görülmektedir.

Odak figürün bir Mardinliyle evlenmeyi seçmesi figürün kendi tercihidir ve bu onun kendi kendini kısıtladığını gösterir: *“Kapanır, kendi kalesini, dokunulmazlığını kurar. Böylelikle de yeni ve bu kere bilinçli kalebentliğini. Zamanla, yer yer kesik cam ışıltılarıyla yanan bu boz kente benzediğini sezemez”* (25). Figürün kendine bir “kalebentlik” kurması yaşadığı bireysel kısıtlamaya işaret etmektedir ve kendini kısıtlayarak toplumdaki diğer insanlara kendisini kapatması Mardin’in tarihiyle özdeşleştirilerek verilmiştir. Burada *“bilinçli kalebentlik”* sözüyle figürün evlilik tercihine vurgu yapılırken, Mardin’e hâkim olan toprağın *“boz”* renginin kullanılması, figürün kendi kendini sürüklediği sıradan hayata işaret eder. Mardin kalesi, şehrin korunması için inşa edilmiştir. Bu kaleyle özdeşleşen odak figürün de kendisine bir kalebentlik kurması, Mardin’e ilk geldiğindeki beklentilerinin gerçekleşmemesinden dolayı kendini koruma altına almak istemesine göndermedir.

Odak figür Münih’te tanıştığı “özgür” erkekten sonra, 32 yaşında kısıtlayıcı Mardinli bir erkekle evlenmeyi tercih etmiştir. Öyküde odak figürün Mardin’de çekilen bir fotoğraf, üzerinden yaşadıkları aktarılmaktadır. Fotoğraftaki kadının gülümsemesi figürün geçmişinde yaşadıklarına bir göndermedir: *“Kıyıca bir erkeğe tutulup onun ardı sıra nerelere, nerelere sürüklenmiş bir kadının ikiye bölünmüş gülümsemesi: Hüzünlü, esrik, al, solgun, hasta, dirençli, incinik, atak, ama hep yarım”* (24). Odak figürün içinde bulunduğu son durumun

anlatıldığı Mardin’de gülümsemesinin yarım olması, figürün özgürlüğünü kaybettiğinin göstergesidir.

“*Yıllar sonra bakıldığında, irkilinecek*” cümlesinin, öykünün ilk ve son cümlelerini oluşturması, figürün içinde bulunduğu kısır döngüye işaret etmektedir. Odak figürün tutsaklığı, sürekli bir yerlere gitse de, sabit kalsa da, duvarlar örse de, ördüğü duvarları yıksa da var olmaktadır. Bu durum da bedensel değil ruhsal bir özgürlüğü kaybedişin simgesidir.

Küçük Kötülükler öyküsünde ise özgürlük, zenginlik ve gençlik anlamına gelmektedir ve özgürlüğün kaybedilmesi kadın figürler üzerinden işlenmiştir. Uzun yıllardır arkadaş olan Nurten, Semra, Güler ve İnci, İnci’nin gönderdiği mektuplarla bir araya gelirler. İnci bu buluşmayı kişilerin birbirlerinden haberleri olmadan sağlar ve buluşmaya katılmaz. Öykünün anlatımı tanrısal konumdaki bir anlatıcı ve buluşmaya katılmayıp gözlemci konumda kalan İnci tarafından değişimli olarak sağlanmaktadır. Bir hastalığa yakalanan ve yoksulluk çeken İnci’nin anlatıcı konumda olmasının, öyküye adını veren kötülüklerin ve yitirilenlerin farkına varmasından kaynaklandığını ve özgürlüğün diğer figürler için ne ifade ettiğini fark ettiğini söylemek mümkündür.

İnci içinde bulunduğu durumdan soyutlanabilmek ve arkadaşlarının özgürlükleri hakkında değerlendirme yapabilmek için bir öykü yazmaya karar verir. Yazacağı öykünün kahramanları bir kafeye çağırdığı eski arkadaşlarıdır. İnci, öykü kişilerinin geçmişlerini ve özgürlüğe bakışlarını anlatabilmek için kişilerin geçmişlerini ve birbirleriyle ilişkilerini ayrıntılandırır. Örneğin; Semra’nın hayat görüşü Nurten üzerinden anlatılmıştır. İnci’ye göre Semra maddiyata önem vermekte ve bunu bir maske olarak kullanmaktadır. Bu bir tür kaçıştır. İnci, Semra’ya bunu göstermek için manikürcü Nurten’i de buluşmaya çağırmıştır.

*Doğru dürüst giyinmiş, klasik etek-cekete modası hiç geçmez zaten.
Bluzu ipek olamaz, ponje gibi bir şey ama ipektir belki, bu
manikürcüler iyi kazanıyorlar, hiç boş kalmıyorlar, yüz lira senden iki
yüz benden.” (36)*

Bu iç monologdan Semra’nın Nurten’i küçümsediği anlaşılmaktadır. Semra’nın dikkatini Nurten’in dış görünüşünün çekmesi ve bu durumu maddiyata bağlaması, Semra’nın öncelikleri hakkında okura fikir verir: “*Boynunda, kulaklarında, parmaklarında ışıl ışıl takıların. Üstünde, günün her saatinde simler, boncuk işlemler... Bunlar zırhların senin. Güvensizliğinin*” (35). Bu betimlemeyle Semra’nın kendisini olduğundan daha farklı birisi

gibi göstermeye çalıştığı ve yarattığı bu karakterinin ardına saklandığı görülmektedir. Semra'nın, yarattığı bir maskenin ardına saklanmasının nedeni ise, zamanın geçmesi ile gençliğini kaybetmesidir. Bu nedenlerdir ki Semra, "*sıkı perhizlere*" girerek gençliğinin getirdiği bağımsızlığını korumaya çalışmaktadır. Fakat yıllar önce maddiyatın sağlayabildiği gösteriş ve bağımsızlık duygusu, zamanın geçmesinin sebep olduğu yaşlılık ile yok olmaktadır: "*Boynun kırışmış, baksana, kollarındaki etler sarkmış zayıflıktan. Güneş, şu ipeklerin, güderilerin altında gizlenen aslımı-naylonu- fena halde ele veriyor*" (35). Ele vermek deyimini, gerçeği ortaya çıkarmak anlamına gelmektedir ve bu düşünceyle Semra'nın, yaşlandığı gerçeğini saklamaya çalıştığını göstermektedir. Semra'nın yaşlanması onun özgürlüğünü kaybedişini yansıtmaktadır.

Güler için ise özgürlük, "Daktilo sesinden, işyeri uğultusundan uzak, nasıl tertemiz bir akşam saati bak. Sana bir tek başnalık, bir özgürlük duygusu vermiyor mu?" (39) cümleleriyle tarif edilmiştir. Yalnız kalmak, iş hayatının verdiği koşuşturmacadan kurtulmak onun için bir özgürlük alanı yaratacaktır fakat Güler, bu özgürlük alanına sahip değildir. Güler de aslında çoktan kaybettiği özgürlüğünü yitirmeme çabası ile çeşitli yollar aramış ve özgürlüğüne İnci'ye duyduğu nefret duygusuyla tutunmuştur: "*Ölürsem seni yaşatan 'nefret' de kalmayacak geriye*" (40). Güler'in İnci'ye karşı duyduğu bu nefretin sebebi, Güler'in şimdiki kocası Melih ile İnci'nin eskiden bir ilişki yaşamış olmasıdır. Geçmişe ait bir nefret duygusunun şimdiki zamana taşınması, Güler'in geçmişe takılı kaldığını gösterir. Geçmişe takılan Güler, şimdiki zamanda özgürlüğünü kaybetmiştir.

Özgürlüklerin zaman içinde kaybedilişinin anlatıldığı bir başka öykü ise *Düzbeyaz Bir Çağrı*'dır. Öykü, gençken sahip oldukları deli kanın ve enerjinin yıllar geçtikçe durulduğu ve özgürlüklerinin kısıtlandığı görülen bir erkek, bir kadın figürün ağzından anlatılmaktadır. Öyküde geriye dönüş tekniği kullanılarak figürlerin geçmişe duyduğu özlem ve geçmişte yapılamayanlardan dolayı duydukları pişmanlık anlatılmaktadır.

Erkek figür olan Sedat içinde bulunduğu hapis hane yaşamından çıkar. Hapishaneler, özgürlüklerin yasal ve fiziksel olarak kısıtlandığı yerlerdir ve mahkûmlar için cezanın bitmesi özgürlük anlamına gelmektedir. Fakat Sedat için hapis hayatından kurtulmak bir özgürlük değildir: "*Açığa çıkınca –özgürlüğe demiyorum-*" (80). Hapisten yeni çıkmış olmasına rağmen özgür olmamasının nedeni, Sedat'ın hapis hane dışında olan hayatındaki ruhsal kısıtlanmadır. Yaşadığı odayı "*hücre*" olarak betimlemesi figürün kısıtlandığına bir kanıt

oluşturmaktadır, burada odanın hücreye benzetilmesi odanın boyutunu değil, Sedat'ın çevresindekiler tarafından kısıtlandığını gösterir.

Figürün anlatımı boyunca seslendiği “sen” olan bir kadın figürü ve “siz” kişileri olduğu görülmektedir. Bu kişiler Sedat'ın gençlik arkadaşlarıdır. Bu arkadaş grubu, Cumhuriyet'in kurulduğu dönemlerdeki ilerici bir kesimi oluşturmaktadır. Gruba sonradan katıldığı belirtilen Sedat, diğer kişilerden farklı olarak konulan kuralları yıkmaya çalışmıştır. *“Kendi koydukları katı kurallara kılı kılına uyarak yaşayan, böylelikle topluma örnek olmayı kuran gençler; benimse yasakları yıkmaya çalışırken yeni yasaklar koymaya aklım ermiyordu”* (82). Bu ifadelerle, Cumhuriyet ile beraber özgür olmayı hedefleyen kişilerin, koydukları kurallarla kendi özgürlüklerin kısıtladıklarından söz edilmektedir. Ayrıca, bu durum için *“resmi bir kusursuzluk”* (82) benzetmelerinin kullanılmasıyla, kurallar uğruna hayatın zorunlu çerçeveler içerisine sığdırılarak istenilmeyen şekilde yaşandığı anlatılmaktadır.

Sedat'ın “sen”e seslenişinde özlem olduğu görülmektedir: *“Senin geceden parmaklarımdan kalan kokunu hâlâ nasıl özlediğimi söylemek sana”* (83) Bir dilek olarak anlatılan bu bölümde, figür özlemini gerçekleştirmek için yapabileceklerini yapamamaktadır. Sedat bu konuda onu kısıtlayan şeyin yaşlılık olduğunu söyler:

“Yine de galiba yatağa uzanmak, bu delişmenliklere bir son verip gecenin getirdiklerini dinlemek daha doğru. Hiç değilse hücrende yalnız bırakmak seni; son bir sorumluluk, son bir incelik. İhtiyarlamak bu mu dersin?” (83)

Sedat'a özgürlüğünü sağlayan içindeki genç ruhtur fakat geçmişinden kopmuş olmak ve yaşlanmak, sorumluluk hissini de beraberinde getirmektedir. Bu his figürün içindeki özgür ruhu kısıtlamıştır. Ayrıca Sedat, kendisi gibi bir “hücreye” sahip olan “sen” kişinin de özgür olmadığını vurgular.

Sedat'ın seslendiği “sen” kişisi olan kadın figürü de geçmişine karşı bir özlem duymaktadır. Her iki figürün de eski şarkıların çaldığı bir radyoyu dinlemesi geçmişe duyulan bu özlemi kanıtlamaktadır. Ayrıca kadın figür ona eskiyi hatırlatan uzamlara sebebini bile bilmeden giderek, eskiye duyduğu özlemi gösterir. Figür, Sedat'ın salıverildiğini gazetede okuduktan sonra Sedat'ın her zaman sevdiği kahvaltılık malzemelerini almaya çıkar ve sonra ölen eski arkadaşları Özer'in lokantasına uğrar. Bu lokanta figürlerin sigaralarını,

içkilerini ve korkularını paylaştıkları bir uzamdır: “Bir araya gelmeyi, eğlenmeyi göze alırdık” (85). Arkadaşları Özer’in ölümü ise figürler için pek çok şeyin bitmesi anlamına gelmektedir: “*Keşke derdim kendi kendime, öyle pisipisine gideceğine, korktuğu gibi ölseydi Özer, vurulsaydı. Belki o zaman bu apaçık başarısızlık duygusunu, düş kırıklığını yaşamazdık hiçbirimiz*” (85). Bu ifadelerde bahsedilen başarısızlık ve hayal kırıklığı figürlerin hayatlarının değişmesine sebep olmuştur. Örneğin kadın figür, Özer’in ölümünden sonra, okuduğu fakülteden ayrılarak Cemil ile evlenmiştir. Bu evlilik figürün kaçıışı ve kısıtlanmayı seçmesinin göstergesidir. Sedat’ın anlatıcı olduğu bölümde de, “sen” kişinin, “*taşkın*” ve “*atak*” olan kendisi yerine, “*durmuş-oturmuş*” Cemil’i seçmesini bir kısıtlama olarak görülmektedir: “*Gerçekten bağımsızlığını seçiyor olsaydın, iki ay sonra gidip o günlerde bile durmuş-oturmuş, sıradan silik Cemil’le evlenmezdin*” (82). Bu kısıtlanma Sedat’ta da görüldüğü gibi olgunluk, sorumluluk ve yaşlılıktan kaynaklıdır. Yaşlandığını gösteren “*ihthiyar-kadın*” sözcükleriyle, vücudunda oluşan yaşlılık belirtileriyle, kısıtlandığını gün geçtikçe hissetmektedir. Figür artık özgürce eskiyi yaşayamamakta, Sedat ile konuşmamakta, kendisinin sevdiği gibi kahvaltı etmemektedir. Bu durum da figürün geçmişteki özgür günlere duyduğu özlemi kuvvetlendirmiştir. Yapmış oldukları seçimler onların özgürlüklerini kaybetmesine neden olmuştur.

Bu bölüme ait üç öyküde de figürlerin toplum tarafından kısıtlandırıldığı görülmektedir. *Kalenin Bedenleri* öyküsünde, odak figür seyahat ederek bedensel özgürlüğünü yaşar fakat bedensel özgürlük, figürün yaptığı seyahatler sonucunda tanıştığı diğer figürler nedeniyle toplumsal bir kısıtlanma yaratır. *Küçük Kötülükler* ve *Düzbeyaz Bir Çağrı* öykülerinde toplumsal kısıtlanmaya ek olarak, zamanın akışı ve yaşanmışlık olguları da figürlerin özgürlüklerinin kısıtlanmasına sebep olmuştur. Bunun nedeni figürlerin, eski genç görünümüne, canlı ruhlarına sahip olamamaları ve bu durumu engellemek için ellerinden hiçbir şey gelmiyor olmasıdır.

C. ÖZGÜRLÜĞÜN ZAMANLA KAZANILMASI

Bu bölümdeki öykülerde, figürlerin özgürlüklerinin kısıtlanmasına karşı başkaldırdıkları gözlemlenmektedir. Figürler bu özgürlüğü, kendilerine dayatılan toplumsal baskıları görmezden gelerek, hayatlarında birtakım uzam değişiklikleri yaparak elde etmektedirler. Özgürlüğün bu şekilde zamanla kazanılması yaptıki, *Gülümsemeyi Unutma*, *Son Sanrı* ve *Yaz Şarabı* başlıklı öyküler üzerinden aktarılmıştır.

Gülümsemeyi Unutma başlıklı öyküde çocuk sahibi bir kadının yaptığı yolculukla özgürlüğüne kavuşması anlatılmaktadır. Öyküye başlığını veren “gülümsemek”, yolculuk sayesinde oluşan değişimin getirdiği mutluluğu ifade eden bir izlek değerindedir. Birinci tekil kişi ağzından anlatılan öyküde odak figür, “uzun süredir bu kadar sağlıklı olmadığımı düşünüyordum” (9), diyerek içinde bulunduğu durumun eskiye göre daha memnun edici olduğunu belirtir. Bu memnuniyetin sebebi figürün yazın yaptığı uzam değişikliğidir. Figür eski uzamdaki toplumsal kısıtlamalara karşın, gittiği yeni uzamda kendisini yenilenmiş hissederek:

“Başımdaki cam fanus kalkmıştı sanki: dünyayı aracsız görebiliyordum, rahatça soluk alabiliyordum. Gazetelere bakmaktan, haberleri dinlemekten özellikle kaçınıyordum.” (9)

Figür rahatça soluk alabilmesini eskiden onun nefes almasını engelleyen bir durumun ortadan kalkmasıyla sağlamıştır. Nefes alabilmesini sağlayan hayatında yaptığı değişikliklerdir. Odak figür dünyada olan “savaş”, “işsizlik”, “açlık” gibi olguları takip etmeyerek, içinde bulunduğu acımasız ve sıkıntılı hayattan sıyrılmakta, gazeteleri okumayıp gündemi de takip etmemektedir. Kendisini yenilenmiş hisseden ve dünyadaki olaylara gözlerini yuman odak figür için özgürlüğün, uzaklaşmak ve görmezden gelmek olduğunu söylemek mümkündür.

Yazın gidilen uzamda yalnızca odak figürün değil, uzamda bulunan diğer kişilerin de yaz mevsiminin gelmesiyle birlikte özgürleştikleri görülmektedir. Uzamda, “kısa eteklilerin”, “punkçı”ların, “saçları oksijenle açılmış gençlerin” olması, uzamdaki çeşitliliği göstermektedir; bu kişilerin yazlık uzama gelmesi ise “ortak bir sanrı” (10) olarak nitelendirilmiştir. Diğer bir deyişle kışı geçirdikleri toplumda kısıtlanan kişiler, yazlık uzamda özgürlüklerini yeniden kazanmaktadırlar.

Odak figür bulunduğu uzamda sürekli olarak gittiği bir barın sahibinin adını kendince “Henry” koyar. Bu figürün yarattığı bir kurgudur. Odak figürün karakterini kendisinin yaratıyor olması, onu gittiği uzamda daha da özgürleştirmektedir; zaten her şeyden uzaklaşmak için gittiği uzamda kişilere dahi kendi dilediği gibi ad takabilmesi, onlar hakkında varsayımlarda bulunabilmesi, odak figürün içinde bulunduğu özgürlüğü gösterir.

Odak figürün içinde bulunduğu özgürleşme isteğinin pekiştirilmesi Sylvia adlı figür ile sağlanmıştır. Sylvia’nın çalıştığı *VIII.Henry Barı*’na giden odak figür, çocuğu için bara gündüz gittiğinde fazlasıyla sessiz bir ortamla karşılaşmış, gece ise barda özgürlüğünü

yaşayabilmiştir. “Çocukları uyuttuktan sonra güne başlayabiliyorduk” (13) diyen odak figürün sözüyle de çocuk sahibi olmanın figür için kısıtlayıcı olduğu anlaşılmaktadır. Barın gündüz çocuklarla kısıtlayıcı, gece çocuksuz ve özgür ruhuyla Sylvia’nın kimi zaman çocuksu ve neşeli, kimi zaman öfkeli yapısı arasında “çift kişilikli” olmak yönünden bir koşutluk kurulmuştur. Odak figürün bakış açısına ve gözlemlerine göre Sylvia kısıtlanmış bir karakterdir: “Yaşadığı alan, bedenine dar geliyordu sanki” (12) sözüyle Sylvia’nın içinde bulunduğu kısıtlanmışlık gösterilmektedir.

Sylvia’nın özgürlük anlayışı ise kendisine ait olana el sürülmemesidir. Bu nedenle Sylvia, sevdiklerine yakın, sevmediklerine ise “öfkeli” davranmaktadır. İçinde yarattığı bu öfkeyle özgürlük alanını korumaktadır. Odak figür, Sylvia ile olan konuşmaları sırasında “Fil Adam” filmi ve kitabından bahsederler. Öyküde yapılan “Fil Adam” montajının sebebi, odak figürün yaşadığı kısıtlanma ve özgürlüğün okuyucuların da empati kurabileceği şekilde vurgulanmak istemesidir. “Fil Adam” toplum tarafından fiziksel özellikleri nedeniyle kısıtlanmış ve dışlanmış bir karakterdir. Topluma karşı olan aykırı hareketleriyle “Fil Adam”, odak figüre ve Sylvia’ya benzemektedir. Figürler, özgürlük anlayışı bakımından farklılık gösterse de, özgürleşmek isteme sebepleri her iki figürün de aynıdır. Bu sebep toplumun yüklediklerinden kaçmak ve bu yüklerden uzaklaşma isteğidir. Sylvia bu kaçış kendisi gibi bir karakter olan odak figür ile olan diyaloglarıyla sağlarken odak figür yaptığı yolculuk ile özgürleşmektedir.

Son Sanrı ise özgürleşmenin görüldüğü bir diğer öyküdür. Öyküde toplum tarafından bastırılan ve özgürlüğe sahip olmak isteyen odak figürün benliğini arayışı ve bu arayış sonucunda ulaşılan özgürlük duygusu anlatılmaktadır.

Odak figür, “Eski kendime dönmek için bir dönüş yolculuğu gerekiyordu” (16) diyerek, içinde bulunduğu arayışın kendini bulma çabası olduğunu göstermektedir. Figür gezdiği turistik bir alanda “Kule” olarak adlandırılan bir yapıyı görür: “Onu gördüğüm anda da nicedir aradığımın, uğruna kıvrandığımın, kaçtığımın, yeni bir özsu olduğunu anladım” (18). Buradaki özsu kelimesi, bir bitki veya hayvan dokularında bulunan besleyici bir sıvı anlamına gelmektedir. “Kule”nin bu isimle nitelendirilmesi, onun figürü manevi anlamda beslediğine işarettir. Figür, Kule sayesinde “çoktandır unuttuğu” duyguları yeniden yaşayacak, böylece özgürleşmek için kendisini bulmasını gerektiren adımı atacaktır. Odak figür, kuleye insansı özellikler yükleyerek onu kişileştirmiştir: “katlanıyordu”, “dimdik”, “sabırlı” gibi gücü çağrıştıran özelliklerin Kule’ye yüklenmesi, figürün geçmişindeki gücünü

simgelemektedir ve figür bu gücü hissederek özgürleştiğini hissedebilmektedir. “*Kapıkara bir gecenin ucunda görünen masal ışığıydı*” (20) ifadeleriyle Kule’nin bir ışık olarak figüre yol gösterici ve bir masal olarak inanılmayacak kadar mutluluk verici olduğu vurgulanmıştır. Odak figürün Kule’nin ona tuttuğu bu ışık sayesinde özgürleşme yolunu seçebilmiştir.

Özgürlüğün kazanıldığı bir başka öykü ise *Yaz Şarabı* öyküsüdür. Öyküde, Ece isimli figürün, “öykücü” olarak adlandırılan kişi tarafından kendisine uygulanan yönlendirmelere karşı, yaşadığı kaçamak bir cinsellikle birlikte özgür oluşu ve içinde bulunduğu kalıplardan kendini kurtarışı anlatılmaktadır.

Ece’nin kalıplardan sıyrılıp özgürlüğü hissetmesini sağlayan, öykünün de başlığını oluşturan “şaraptır”. Ece şarap içerek kendini serbest bırakmış ve bu şekilde özgürlüğe ulaşmıştır, şarapla birlikte kendini kısıtlamış olduğu duygulardan sıyrılmıştır. Ece, “öykücüsü” tarafından sürekli olarak yönlendirilen bir öykü karakterdir: “*uslu bir öykü kişisinden bekleneceği gibi yazarın saptadığı çizginin dışına taşmamaya özen göstermişti*” (55). Bu ifadelerle Ece’nin özgürlüğünün öykücüsü tarafından kısıtlandığı görülmektedir. Bu kısıtlama Ece’nin sevdiği şeyleri yapmasını da engellemiştir.

Ece öykücüsünün sebep olduğu bu kısıtlamalardan, arkadaşı Seniha ile birlikte kurduğu hayallerle kurtulmak istemektedir. Bu hayaller öyküde diyaloglar halinde verilmiştir, bunun sebebinin Ece ve Seniha’nın birbirinin tamamlayıcısı olarak aynı duyguları paylaşmaları ve böylece birbirlerinin sözlerinden destek bulmaları olduğunu söylemek mümkündür. Bu destek ile Ece’nin kısıtlamalarını yıkmaya karşı duyduğu istek perçinlenmiştir:

“-Telefon arızalanmalı ki evlere haber vermeyelim

-Kimseye hesap vermek zorunda olmayalım.” (59)

Bu diyalogdan da anlaşılabilirliği gibi figürler, yaşantılarında özgür olamamakta ve bu nedenle tesadüfi olaylarla tekdüzelikten kopmaya çalışmaktadırlar. Figürler tesadüfi olaylarla kendilerini kısıtlayan sorumluluk duygusuna gözlerini kapatmaktadırlar. Ayrıca öykücü “*zayıflık ortaktı: sorumluluk duygusuydu.*” (59) ifadesiyle de sorumluluk sahibi olmanın figürleri özgürlükten uzaklaştırdığı ve bu nedenle bir zayıflık olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Öyküde geriye dönüş tekniğiyle Ece figürünün bir yabancıyla yaşadığı bir olay anlatılmaktadır. Bu teknik sayesinde Ece'nin özgürlüğü yakaladığı ana gidilmektedir. Kendini cinsel anlamda kısıtlayan ve “aşkı, cinselliğin vazgeçilmez koşulu” (57) sayarak öykücüsünün yönlendirdiği şekilde kendisini kısıtlayan Ece, “yabancıyla” yaşadığı tesadüfi bir olayla özgür olduğunu hissetmektedir. Diğer bir ifadeyle Ece, daha önce tatmadığı duyguların kendisine bir yabancı tarafından yaşatılmasıyla özgürleşmektedir:

“Ece, öykücüsünün tuttuğu ışıktaki, o ışık altında harcadığı bunca yıla yandı. Bir daha ne zaman o ışıktan özgür kalabilir, yeni tadına vardığı o her-şeyden- bağımsız cinselliğinin özünü tanıyabilirdi ki?”
(62)

Birisine ışık tutmak, o kişiyi doğru yola yöneltmek anlamına gelirken, bu ifadeler Ece'nin algısında kendisine ışık tutulmasının bir kısıtlanma olduğunu gösterir; çünkü onun yolunu kendisine bir başkası çizmekte ve Ece o yolun dışına çıkamamaktadır. Bu nedenle, karanlıkta, diğer bir deyişle öykücünün gözünden uzakta olmak Ece için özgürlüğe ulaşmak anlamına gelmektedir.

Bu bölümdeki öykülerde figürlerin kaybettikleri ve kaybetmek üzere oldukları özgürlükleri hayatlarında değişiklikler yaparak kazanmayı başardıkları görülmektedir. *Gülümsemeyi Unutma* başlıklı öyküde odak figür gittiği tatil yerinde toplumsal sorunlara gözlerini kapadığı ve özellikle çocuğunun ona getirdiği sorumluluk duygusundan kurtulduğu an kendini özgür hissetmiştir. *Son Sanrı* başlıklı öyküde odak figür, kendisini bulma yolunda çıktığı yolculukta aradığını *Kule* olarak adlandırılan bir eserde bulur, *Kule* onun için gücün sembolüdür ve sahip olduğu güç onu özgürleştirir. *Yaz Şarabı* öyküsünde ise odak figür, “öykücü” olarak adlandırılan anlatıcının kendisine dayattığı kısıtlamalara ve içindeki bastırılmış duygulara karşı başkaldırır ve içtiği şarabın onu özgürleştirilmesiyle tanımadığı bir erkeğin evine gider ve öykücüsünün buyruklarından sıyrılıp yaşadıklarıyla özgürleştiğini hisseder.

D. SONUÇ

Tomris Uyar'ın *Yaza Yolculuk* adlı yapıtındaki öykülerde ortak olarak “özgürlük” kavramı gözlemlenmiştir. Öykü figürleri ve bu kavram arasındaki ilişki, “özgürlüğü zamanla kaybetmek” ve “özgürlüğü zamanla kazanmak” olarak iki ana başlık altında incelenmiştir. Öykülerde figürleri özgürlükten koparak veya onları özgürlüğe yaklaştıran başlıca sebebin,

toplumun uyguladığı baskılar, sahip olduğu kurallar olduğu görülmektedir. Figürlerin toplumun baskıcı tutumuna karşı gösterdikleri direnç ise, direncin sonucuna bağlı olarak figürlerin özgürlüklerini kaybetmelerine veya kazanmalarına yol açmıştır.

Özgürlüğün kaybedildiği öykülerde bu durumun başlıca sebebi toplum baskısının figürlerin özgürlükleri üzerinde olumsuz bir etki yaratmasıdır. *Kalenin Bedenleri* başlıklı öyküde odak figür özgürlüğü bir kere tattıktan sonra bir daha özgür hissetmemesi gerektiğini düşünerek kendisini zamanla kısıtlamıştır. Yaptığı seyahatler sonucunda özgürlükten gittikçe uzaklaşmış ve sonunda Mardin’de evlenmiştir. Odak figür geleneksel yapının öne çıktığı bir kent olan Mardin’de evliliği seçmiş ve toplumun kendi üzerindeki kısıtlamalarına katlanamayıp, çevresine kendisini korumak için bir duvar örmüştür ve bu duvarla kendisini kısıtlamıştır. *Küçük Kötülükler* öyküsünde özgürlüğün kaybedilişi İnci figürünün gözlemleri üzerinden aktarılmıştır. Öyküde figürler toplumun belirlediği zenginlik ve güzellik kavramlarına uyum sağlamaya çalışırken kendilerini kısıtlamışlardır ve zamanın akışının getirdiği yaşanmışlık, özgürlüğün yanında zenginlik ve güzelliğin de elden gitmesine sebep olmuştur. *Düzbeyaz Bir Çağrı* öyküsünde önceki öyküye benzer olarak gençlik yıllarında Cumhuriyet’i destekleyerek kısıtlamalardan kurtulmak isteyen öykü figürlerinin bu amaç uğruna birbirlerini kısıtlamaya başladıkları görülmektedir. Bu kısıtlama zamanın geçmesi ve geriye dönülemeyeceğinin farkına varılması ile Sedat ve diğer kadın odak figürün ağzından bir pişmanlık ve özgürlüğü kaybediş olarak aktarılmıştır.

Özgürlüğün kazanılmasının anlatıldığı öykülerde ise öykü figürlerinin toplumdaki acı gerçeklere göz yumdukları, toplumun ne istediği değil, kendi istedikleri doğrultusunda hareket ettikleri ve bu şekilde özgürleştikleri görülmektedir. *Gülümsemeyi Unutma* öyküsünde odak figürün gittiği tatil yerinde toplumun sorunlarını görmezden geldiğinde ve geceleri çocuğunu uyutup tek başına sokağa çıkabildiğinde özgür hissettiği görülmektedir. *Son Sanrı* öyküsünde ise toplumun teklesen ve duygusuzlaşan yönüne karşı gelen odak figürün kendini bulma amaçlı gittiği tatil yerinde Kule olarak anlatılan bir yapıt ile kendini buluşu ve özgür hissediş anlatılmaktadır. *Yaz Şarabı* öyküsünde toplumun kısıtlamaları Ece adlı figürün öykücüsü tarafından oluşturulmaktadır. Ece bu kalıplara uymak adına pek çok duygudan uzak kalmak zorunda kalmıştır. Fakat içtiği şarap sayesinde bu kalıpları yıkarak öykücüsünün söylediklerini tek seferliğine bile olsa hiçe sayar ve özgürlüğünü yaşar.

Yapıtta genel olarak özgürlük kavramı bedensel değil ruhsal bir özgürlüğün varlığıyla mümkün kılınmıştır. Ve öykülerde bu ruhsal özgürlüğün toplum getirileri tarafından

kısıtlandığı görülmüştür. Özgürlüklerin kaybedilmesi ve kazanılması ise kişilerin kendi seçimlerinin bir sonucudur. Zamanın geçmesinin getirdiği kısıtlanma ise kişilerin yine geçmişte yaptıkları tercihlerden duydukları pişmanlığın göstergesi olmuştur.

E. KAYNAKCA

Tomris UYAR. *Yaza Yolculuk*. YKY. 1.baskı: İstanbul, 2006.